

กระบวนการการแบ่งชนชั้นชาวนาในชนบท :
ศึกษาเฉพาะชาวนาภาคกลาง พ.ศ. 2485 - 2524

นางสาวสิวรักษ์ สีวรัมย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

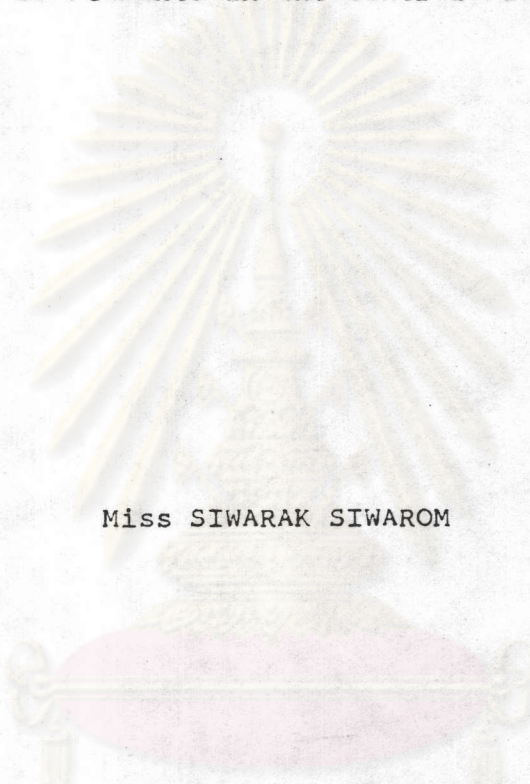
พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-270-3

008757

i 17489027

The Process of Class Differentiation in Rural Thailand:
A Case Study of Peasants in the Central Plain 1942-1981

Miss SIWARAK SIWAROM

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University

1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ระเบียบการการแบ่งชั้นชานาไทยภาคกลาง พ.ศ. 2485 -
2524

โดย นางสาวศิริรักษ์ ศิวารมย์
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อำนวยให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... *สุประคิษฐ์ มุขนาค* คณะศึกษบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ มุขนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *ชิตา สาระยา* ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตา สาระยา)

..... *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา)

..... *วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร* กรรมการ
(ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร)

..... *อนัญญา อิงภากรณ์* กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อนัญญา อิงภากรณ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กระบวนการการแบ่งชนชั้นชาวนาในชนบท:

ชื่อนิสิต

ศึกษาเฉพาะชาวนาภาคกลาง พ.ศ.2485 - 2524

อาจารย์ที่ปรึกษา

นางสาวศิวรักษ์ ศิวารมย์

ภาควิชา

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ปีการศึกษา

ประวัติศาสตร์

2527

บทคัดย่อ

นับแต่ก่อตั้งอาณาจักรไทย ประชาชนในสังคมก็ดำเนินชีวิตด้วยการ เพาะปลูก ข้าว ชาวนาเหล่านี้ได้รับการเรียกขานว่า ทาส และไพร่ ในสังคมที่มีวิถีการผลิตแบบ ยังชีพ ชาวนาเหล่านี้ต่างมีชีวิตที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทางเศรษฐกิจ สิ่งที่ เรียกว่า ความแตกต่างในชนชั้นชาวนาจึงยังไม่เกิด หลาย ๆ อย่างในทางเศรษฐกิจมี ความเป็นเอกภาพกัน (Harmony) ในส่วนชาวนา แต่ในส่วนชนชั้นผู้ปกครองก็ยังคง ดำเนินการ เกือบส่วนเกินต่อไป

เมื่อไทยเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการผลิตเพื่อขาย ชนชั้นชาวนาไทยก็เริ่มพบกับ ความแตกต่างในชนชั้นของตนเอง จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยในฐานะที่ไม่ได้ตกเป็น เมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมนั้น ชนชั้นปกครองจึงมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความแตก ต่างทางชนชั้นนี้ และร่วมมือกับทุนการค้าในการพรากปัจจัยการผลิตไปจากชาวนา เริ่ม ทั้งแต่การกระจายปัจจัยการผลิตสู่ชนชั้นขุนนางและชาวนาที่มีลักษณะไม่เท่าเทียมกันทั้งใน ด้านสิทธิและวิธีการ จากสภาพของที่ดินที่ไร้เพาะปลูกประกอบด้วยระบบชลประทานที่เสื่อ- อำนวยต่อพวกเจ้าที่ดิน ยังผลให้ชาวนาบางส่วนกล้าจะมาเช่านาทำ กลายเป็นชาวนาเช่า นับแต่นั้นมา ไทยมีคนลาวจากภาคอีสานมารับจ้างบรรดาเจ้าที่ดิน

พำนา การจับจองและบุกเบิกที่นาด้วยการหักล้างฉางพง ยังเป็นวิธีการที่ชาวนา ส่วนใหญ่ใช้ แต่ด้วยการขาดเทคโนโลยีโดยเฉพาะระบบชลประทาน ชาวนาก็ยังต้องพึ่ง ชุมชนชาติในการทำการผลิต ภัยทางธรรมชาติซึ่งเป็นเงื่อนไขที่กำหนดไม่ได้ ได้กระหน่ำ ช้ำให้ชาวนาเผชิญกับความยากลำบากและสูญเสียที่ดิน

ระบบตลาดที่ผูกมัดเป็นฝ่ายถูกกระทำ ประกอบด้วยรัฐให้การสนับสนุนนายทุนใน
การค้าข้าวและผูกขาดค้าข้าว ทำให้ชาวนาของสยามเสียที่ดินและมีความแตกต่างทางชนชั้น
กันมากขึ้น

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในการครอบงำชาวนาของชนชั้น—ผู้ปกครองได้
สร้างให้เกิดลักษณะจารีตอย่างหนึ่ง คือ การรอคอยความช่วยเหลือจากชนชั้นปกครองใน
ผลกลับกัน ผู้ปกครองได้กล่าวว่า นั่นคือบุญคุณที่กระทำให้ชาวนา เมื่อเป็นเช่นนั้น
ชาวนาจึงมองไม่เห็นบทบาทที่เอาเปรียบของรัฐ และบทบาทของรัฐกับนายทุนก็เป็น
เกลียวเชือกในการเอาเปรียบชาวนา

เมื่อชาวนาท้องเผชิญกับกระบวนการทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ความแตกต่าง
ทางชนชั้นชาวนาที่เกิดขึ้น จึงมีใ้การเกิดขึ้นของ 2 ชั่วทางชนชั้นที่ตรงข้ามกัน ซึ่งก็คือ
ชาวนาเจ้าที่ดินกับชาวนาไรที่ดินอย่างเช่นในประเทศรัสเซีย แต่ประเทศไทยยังคง
ประกอบด้วยชาวนาจนที่ยังมีที่ดินขนาดเล็กพอเพียงเพื่อการผลิตพอยังชีพ แต่ชาวนา
ขนาดเล็กนี้ต้องทำการผลิตเพื่อขาย ดังนั้น จึงต้องมีการเช่านาเพิ่มและการออกรับจ้าง
ในภาคชนบท นอกจากนั้น ชาวนารวยที่เกิดขึ้นก็เป็นเจ้าที่ดิน—ใหม่ที่เป็นพ่อค้าและนาย-
ทุนในท้องถิ่นนั้นเอง ก็ยังคงใช้วิธีการจับความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่า คือนำที่ดินให้
ชาวนาเช่า

จากการศึกษาพบว่า การเกิดขึ้นของการสูญเสียที่ดินที่ทำให้ชาวนากลายเป็น
ชาวนาไรที่ดินทำกิน นั้นย่อมถือว่าเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจในภาคชนบท และเป็นการทำ
ให้เกิดการเคลื่อนย้ายคนไปสู่กรรมกร แต่ในสังคมไทยมีเหตุผลหลายอย่างที่มีได้เป็นไป
ตามนั้น ภัยพิบัติที่ขาดแคลนทุนที่จะมาอยู่ในเมือง ความชำนาญในการผลิตทางเกษตร
ความรู้สึกว่าเมืองซูครีกว่าชนบทในทุก ๆ ทาง สภาพการหากินตามธรรมชาติยังทำให้
อยู่ในหมู่บ้านได้ และสุดท้ายลักษณะของการประนีประนอมทางชนชั้น ทำให้ความขัดแย้งลล
ง เหล่านี้เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวนาไรที่ดินทำกินของไทยยังคงพึงพอใจกับการทำ
งานรับจ้างในท้องถิ่น และนั่นก็หมายความว่า ชนชั้นที่ไรซึ่งปัจจัยการผลิตหมกหมักกับชีวิต
ท้องถิ่นชนชั้นอื่น และมองไม่เห็นทิศทางของการเปลี่ยนแปลงชนชั้นตนเอง

A

Thesis Title	The Process of Class Differentiation in Rural Thailand : A Case Study of Peasants in the Central Plain 1942-1981
Name	Miss Siwarak Siwarom
Thesis Advisor	Associate Professor Chatthip Nartsupha ,Ph.D,
Department	History
Academic Year	1984

ABSTRACT

Since the formation of the Thai state, peasants in Thailand which were called "Slave" and "Prai" had cultivated rice for subsistence. Under the self-subsistent economy and the Sakdina political structure, there was not any economic gap among them, therefore there was no such thing like class differentiation. Harmony and unity thus existed within the communal society.

Not until Thailand was dragged by World capitalist force into the process of international commercial production that class differentiation occurred among Thai peasantry. This study found out the uniqueness of being the so called "politically independent state" enabled the ruling class to enlarge the peasant class differentiation by collaborating with commercial capitalist in depriving the peasants of their means of production. The ruling class has enforced numbers of laws and regulations resulting in unjust land distribution among the bureaucrats and the peasants. Irrigation system and better soil in the bureaucrats land led to the origin of tenant peasants and northeastern Laotian hire-labours of the absentee landlords. Meanwhile, most peasants obtained the land by blazing the trail into uncultivated areas. Low productivity especially the lack of irrigation system forced them to depend on natural conditions. Frequent natural disasters finally cause the loss of land. Moreover, the state-supported monopolized market system under which the producers can not have any bargaining power was another cause of the loss of land, leading to class differentiation.

In addition, long history of ideological hegemony with the ruling class established the traditional characteristics among the peasants; that is the habit of waiting for help from the "benevolent" ruling class. This myth had thus blinded them of the fact of state-capitalist collaboration.

The courses of historical development of the Thai and Russian processes of peasant class differentiation were different. In Russia, there was class struggle between the rich farmers and the mass of the landless wretch. But in Thailand, poor peasants still possess a piece of land enough for self-subsistence, and the market system is the major driving force that turns them into tenant peasants or rural labourers. As for the rich farmers, most of them join the class of landlord and also become local merchants and capitalists offering land for rent.

Theoretically, the origin of landless peasants will lead to the wave of migration to the urban areas and the rise of the proletariat, but this study found out that there are many factors in Thai society impeding such a process. The lack of money, the agricultural specialization, cultural bound with communal society, possible subsistence economy in rural area, the feeling that city life exploits them more, and finally, the unique tradition of class reconciliation have been the reasons for weakening class conflict. Therefore, we can hardly expect the poor peasants, who are still content with the humble lives of rural labourers to become disillusioned and to take a leading role in Thailand's class struggle.

กิติกรรมประกาศ

การค้นคว้าและเขียนวิทยานิพนธ์นี้มีอาจสำเร็จลงได้ ถ้าปราศจากความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย

ผู้เขียนขอกราบระลึกในพระคุณของรองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทำหน้าที่อย่างที่สุดตลอดมา โดยให้ทั้งความรู้ ความเป็นครู และเป็นผู้ปลุกจิตสำนึกทางวิชาการตลอดเวลา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา ศาสตราจารย์ วิลาสว่างค์ พงคะบุตร อาจารย์ ดร.อนัญญา อังภากรณ ผู้ให้ทั้งความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น อันมีคุณูปการกองานวิทยานิพนธ์นี้ และได้กรุณาตรวจแก้ไขจนสำเร็จ พร้อม ๆ กับกำลังใจที่ท่านอาจารย์เหล่านี้ให้ทำให้ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและขออนอมระลึกตลอดไป

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.แสวง รัตนมงคล มาศ ผู้เป็นครูอีกท่านหนึ่ง ที่ให้ทั้งความคิด ความรู้อันมีค่ายิ่งในงานวิจัยนี้ และขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อาพันธ์ กาญจนพันธุ์ ผู้ให้ข้อ เสนอแนะ ความรู้อย่างมากยิ่งเวลาศึกษาปัญหา รูปธรรมในชนบท ขอระลึกในพระคุณท่านทั้งสองมา ณ ที่นี้

บรรดานักคิด นักเขียน นักพัฒนา นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว นักกิจกรรม ผู้สนใจการวิเคราะห์สังคมไทย ที่ได้เคยมานั่งถกเถียง เสนอแนะ แสวงหาค้นหามากมายต่อการศึกษาสังคมไทย ล้วนแต่มีคุณูปการอย่างยิ่งกองานวิจัยนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบรรดาความคิดของท่านทั้งหลายอย่างสูง

ความช่วยเหลือ กำลังใจ ความเอื้ออาทร และความรักที่ผู้เขียนได้รับจาก อาจารย์ศรีศิลป์ บุญขจร ผู้เปรียบเสมือนพี่และปียมิตร ที่แท้จริง มีความหมายและมีค่ายิ่งที่ทำให้ผู้เขียนยืนหยัดสู้กับความทุกข์ ความขมขื่นกองานวิจัยนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณและซาบซึ้งตลอดไป

ความรัก ความช่วยเหลือที่บรรดาเพื่อนทุกคนมอบให้ มีค่ายิ่งเกินกว่าที่จะเอ่ยได้

ไม่ว่าจะเป็นช่วงคนค้ำ เขียน ก๊วยเพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนมีมานะทำงานนั้นจนสำเร็จ
ขอกราบขอบคุณเพื่อน ๆ มาก

ขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ให้ทุนอุดหนุน จำนวน 1,400.00 บาท

ชีวิตทุกชีวิตในท้องทุ่ง ชาวนาทุกผู้ทุกคน ความขมขื่นและความทุกข์ยากของชาวนา
ทุกคนล้วนมีคุณูปการต่องานวิจัยนี้ เมล็ดข้าวทุก ๆ เมล็ดที่หล่อเลี้ยงให้ผู้เขียนเติบโตนั้นมีความหมาย
ยิ่ง ขออ้อมระลึกและกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ศิริรักษ์ ศิวารมย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	
กิตติกรรมประกาศ	
รายการตาราง	
บทนำ	1
บทที่ 1 ความแตกต่างทางชนชั้นชาวนา : ข้อถกเถียงทางทฤษฎี	9
× 1. ความแตกต่างทางชนชั้นชาวนา : ความแตกต่างที่เกิดขึ้นใน สังคมที่พัฒนาไปสู่ทุนนิยม	14
2. ความแตกต่างทางชนชั้นชาวนา : ลาตินอเมริกา จากสังคม เศรษฐกิจพอเพียงสู่เศรษฐกิจก่อนทุนนิยม	30
3. ความแตกต่างทางชนชั้น	
บทที่ 2 กระบวนการแบ่งชนชั้นชาวนา : จุดกำเนิดและความเป็นไปในสมัย อำนาจรัฐศักดินา	59
✓ 1. ชนชั้นชาวนาในสมัยรัฐศักดินา : อูซุชยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	62
✓ 2. กำเนิดและกระบวนการการแบ่งชนชั้นชาวนา (พ.ศ. 2404 - 2485)	72
2.1 ประกาศยกที่นาให้พระบรมวงศานุวงศ์ : การเกิดขึ้นของ ชนชั้นเจ้าที่ดิน	74
✓ 2.2 การยกเลิกระบบไพร่-ทาส : พลิกเปลี่ยนทัศนคติทางการ การเมือง แต่กลับเพิ่มการเก็บส่วนเกินนอกเหนือการ ควบคุมทางเศรษฐกิจ	75

	หน้า
✓ 3. ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างรัฐกับชาวนา	79
✓ 3.1 กระบวนการการจับจองที่ดิน : ความไม่เหมือนกันในสิทธิ .	80
✓ 3.2 ส่วนเกินทางเศรษฐกิจ : เงื่อนไขที่คัดต่อการแบ่งชนชั้น ชาวนา	86
✓ 3.3 รัฐกับหน้าที่การแก้ไขปัญหาชาวนา	92
✓ 4. ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบใหม่ : ชาวนากับชนชั้นเจ้าที่ดิน .	96
✓ 5. ความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างชาวนากับตลาดระบบทุนนิยม .	102
✓ 6. ชนชั้นชาวนาที่ปรากฏ	109
✓ บทที่ 3 กระบวนการการแบ่งชนชั้นชาวนา พ.ศ. 2488 ถึง 2524 : สถาบันรัฐและทุน	
✓ 1. รัฐกับการผูกขีบส่วนเกินจากชาวนา	126
✓ รัฐกับการแก้ไขปัญหาชาวนา	
✓ 2. ทุนนิยมการค้า : ผูกขาดและรวมมือกับรัฐ	164
✓ กระบวนการที่สำคัญในการแบ่งชนชั้นชาวนา	
✓ บทที่ 4 ชาวนาไร้ที่ดินทำกิน : บทพิสูจน์ความแตกต่างทางชนชั้นของชาวนา	193
บทที่ 5 บทสรุปเพื่อการเริ่มต้น	227
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ประวัติการศึกษา	

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	รายได้จากอากาศานา พ.ศ.2394 - 2410	114
ตารางที่ 2	อากาศานา พ.ศ.2435 - 2449	115
ตารางที่ 3	รายจ่ายจากเงินค่านาใน พ.ศ.2412	116
ตารางที่ 4	แสดงราคาข้าวเปลือก พ.ศ.2457 - 2476	117
ตารางที่ 5	รายได้จากค่าพรีเมียมข้าว	138
ตารางที่ 6	ปริมาณข้าวส่งออก มูลค่า และรายได้จากพรีเมียมข้าว	139
ตารางที่ 7	การเปลี่ยนแปลงอัตราค่าพรีเมียมข้าว(2497-2526)	140
ตารางที่ 8	อัตราค่าพรีเมียมข้าวที่เปลี่ยนแปลงครั้งล่าสุด	142
ตารางที่ 9	Rice Production and Export of Thailand B.E. 2455-2499	143
ตารางที่ 10	ปริมาณและมูลค่าข้าวส่งออก ปี 2472 - 2504	145
ตารางที่ 11	สถิติเปรียบเทียบสินค้าข้าวขาออกใน พ.ศ.2490 - 2501	147
ตารางที่ 12	ปริมาณข้าวส่งออกของสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกต่างประเทศ ปี พ.ศ.2520 - 2524	170
ตารางที่ 13	ปริมาณข้าวส่งออกของสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกต่างประเทศ ปี พ.ศ.2525 - 2526	174
ตารางที่ 14	กลุ่มผู้ค้าข้าว 10 อันดับแรกในปี 2524,2525	179
ตารางที่ 15	เปรียบเทียบปริมาณ - มูลค่าข้าวส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ทางท่ากรุงเทพ ๗ ปี 2510 - 2519	180
ตารางที่ 16	เปรียบเทียบปริมาณและมูลค่าข้าวส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ	181
ตารางที่ 17	เปรียบเทียบปริมาณและมูลค่าข้าวส่งออกต่างประเทศระยะ 6 เดือน แรกของปี 2522 - 2526	182
ตารางที่ 18	ปริมาณข้าวในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย	183